

CSEH SÁNDOR

AKÁCFÁK ALATT (8)

Az újévi iskolaszünet után, a reggeli értekezleten Aladár Aladárovics, az igazgató arról értesítette a kollégákat, hogy Nyikita Szergejevics Hruscsov és az SZKP vezetői szerint a szovjet mezőgazdaságnak rá kell állnia a borsótermesztésre. A borsó nagykalóriájú, tápláló élelmiszer. Fogyasztható zölden is, míg a gabona csak akkor aratható, ha sárgára érik. Azonkívül – folytatta Aladár Aladárovics – nem hizlal, tehát egészségesebb a búzalisztnél. Kitűnő takarmány a borsó, az állattenyésztés szempontjából is, és mivel a Szovjetunióknak, inkább húsrá van szüksége, mint zsírra, tudósaink és közgazdászaink nagy reményeket fűznek ennek az értékes növénynek a hasznosításához. Így fogjuk, elvtársak, a hústermelés terén nemcsak utolérni, de túlszárnyalni is Amerikát! Tudósaink már dolgoznak azon a terven is, hogyan lehetne a borsólisztből finom kenyeret és minél változatosabb élelmiszercikkeket előállítani. Bizony, elvtársak! Elérkezik hamarosan az idő, amikor hazánk népe nem csak borsólisztből sült kenyeret, de finom süteményeket és tortákat fog enni.

Ludvig Alekszandrovics, a legidősebb tanító az asztalon ujjaival ösztönösen a Rákóczi-indulót dobolta. Mosolyogva körbenézett, és mivel senkinek nem volt hozzáfűznivalója, ő szót kért.

– Na, eddig én ezt értem. De mi lesz akkor – emelte fel a hangsúlyt a sztálini munkatábort megjárt néptanító –, ha az emberek többsége nem fogja szeretni a borsót? A búzát termesztőket talán meg fogják büntetni? Nekem például ugyan mindegy. Ettem én már pirított lópatát is egy bizonyos helyen.

– Ejnye, Ludvig Alekszandrovics! – válaszolt a kérdésre Aladár Aladárovics. Hiszen ez a folyamat lassan fog végbemenni, fokról fokra. Így aztán szép csendesen szakítani fogunk a megrögzött szokásokkal, úgy ahogy a vallást is vissza fogjuk szorítani. Mihail Solohov könyvének a címét idézem: „Új barázdát szánt az eke”. Elvtársak, a mi feladatunk egy egészen új felfogású nemzedék felnevelése. Tessék magunkat ehhez tartani – szögezte le az igazgató. – A gyűlést befejeztük, fel a fejfel, elvtársak!

A január nem tréfált, kapuit szélesre tárta a Téalapó előtt, ő pedig hozott bőségesen az eszkimók földjéről igazi kemény fagyokat. Mínusz 18-ra

süllyedt a hőmérő higanyszála, az ereszen csüngő hatalmas jégcsapok délen sem cseppentek meg, pedig derült volt az ég. A majdnem térdig érő havat kemény kéreg fedte, nem szakadt be a síelő gyerekek súlya alatt. Laci éppen eszkimóvadásznak képzelte magát. A törött sítalpat egy vékony deszkadarabbal meg lehetett erősíteni, faluhelyen, domboldalon így is megfelelt. Mackónadrágja csimbókos volt a ráfagyott jégdaraboktól, de ő nem fázott, arca kipirosodva, homloka verítékben és csak futott és futott a gyanúzó sítalpakon lihegve, meg nem állva, mert jól tudta: az izzadt eszkimó halál fia, ha megpihen. Ezt az apjától hallotta. Estefelé, amikor a ferde napsugarak sötétkék árnyékokat vetettek a szikrázó hóbuckák mögé, azt érezte, hogy bátor és erős, még egy jegesmedvétől sem ijedne meg. Izmai megfeszültek, egyre erősebb iramot diktált magának, és egyre jobban beleélte magát abba a gondolatba, hogy ő most felfedezőúton jár, valahol messze északon a jegesmedvék, vad rénszarvascsordák és fókák földjén, és ő az első ember, aki oda eljutott. Merész gondolatai úgy elvonták a figyelmét, hogy mire észbekapott, már a szomszéd falu határánál járt. Három kilométert tett meg, mégsem érzett fáradtságot. A töltés tetején síelve kitárult előtte a hófehér táj. Egy pillanatra megállt, s körbenézett. A ködmentes levegőben tisztán látszottak a közeli falvak fényei. Az országúton sem autó, sem lovas szán. A csend valami furcsa sóvárgást keltett benne, amelyet valószínűleg a bűvár érezhet, ha eléri a mélységi mámor. Tovább! Tovább! Élvezni akarta ennek a kirándulásnak minden percét. Mozdulatai rutinosakká, egyformákká váltak, s az elszántságtól egyfajta felemelő érzés kerítette hatalmába. Elérte azt a pontot, amelyet célul tűzött ki magának, és amelyről előzőleg úgy döntött, akár az élete árán is el kell érnie, mert ez hozzátartozik egy képzeletbeli veszélyes és romantikus sarkvidéki utazáshoz. Mint egy komoly síelőhöz illik, helyben megfordult, megtörülte a könnyező szemét, izzadt arcát, és felnézett az égre. Fönt a sötét űrben, mintha fáztak volna, már fehéren remegtek a csillagok. Lacinak úgy tűnt, a hold olyan, mint egy sötét szobában függő, fényes falitányér. Mélyet lélegzett a tiszta levegőből, sálja a kifújtt párától deres lett. Erősen megmarkolta a botokat, és saját nyomaiban hazaért a Felvégre, ahol a legények éneke már javában zengett a dermesztő, jóízű levegőben.

Az időjárás nem enyhült, sőt még hidegebbé vált. A Kis Tisza sekély vize fenékgig befagyott, de mivel sűrűn volt tarkítva kákacsomókkal, korszolyázásra nem volt alkalmas. A szülők nyáron tiltották a gyerekeiknek a Cigánygödörben való fürdést, a szennyezett víz és a meder egyenetlensége miatt,

télen azonban az arasznyinál vastagabb jégpáncél megszelídítette a rossz hírű tavat, és akinek a kedve tartotta, vígan síkanyózott vagy korcsolyázott rajta. Ezt a sportot ebben a faluban nem szó szerint kellett érteni. Ha a Balatonon a fakutyázás volt szokásban, a befagyott Cigánygödron a korcsolyázást inkább „fakecskésésnek” lehetett nevezni. Egy-két gyereknek volt ugyan valódi vas-korcsolyája, igaz, cipő nélküli, de a többségnek csak fából készült, kis, szegényes, parasztos csúszó alkalmatosságai voltak. Ezeknek a mókás ék alakú fadaraboknak egy szál vastag drót volt a talpára erősítve. A kezdőknek két, sőt voltak olyanok is, akiknek három szál drótot is szereltek a korcsolyájára, illetve „kecskéjére”. Ehhez kellett még egy elmaradhatatlan kellék, a szöges bot. Amikor aztán a fakorcsolyákat zsineggel jól felkötözték a cipők talpára, merev szétterpesztett lábakkal, a szöges botot a jégbe vadosva lehetett elő-rehaladni. A Cigánygödör szélesebbik végétől a tó közepéig le volt seperve a jégről a hó. A falusi pulyák örömmel vették birtokukba a télnek ezt a nagy-szerű ajándékát, a nap sugarait visszaverő jégtükröt. Laci egy kölcsönként fakorcsolyán próbálta elsajátítani a sportnak ezt az ősi, botos változatát. Amikor már olyan sok siklani vágyó gyerek gyűlt össze, hogy veszélyeztet-ték Lacit szabad mozgásában, szokásához híven félrevonult a „felderítetlen területekre”, ahol bár havas volt a jég, de legalább senkitől sem zavartatva, bátran húzhatta a „kecskenyomokat”. Nem sokáig húzhatta, mert tudvalévő, hogy Laci és a baj kölcsönösen vonzzák egymást. Így aztán bal lábával könnye-dén megtalálta a hó alatt azt a léket, amely pont az ő cipőjéhez volt méretez-ve. Elmondhatta magáról, hogy ott volt, ahol a part, azaz a jég szakadt, s a combig bemerülő lábával megmérte a víz hőmérsékletét. Eszébe jutott az eszkimó szabály, s ettől szörnyen megijedt. Felvillant benne, hogy levághat-ják a lábát! Inkább vállal száz nadrágszíjtáncot, csak a lába megmaradjon, mert akkor mindennek befellegzett, egy lábbal futballozni nem lehet. Erősen összeszorította a fogait, és elhatározta, egy erős jellemű férfihez méltó mó-don, „megküzd az életéért”. Kétségbeesetten futott hazáig, s a kopogósra fagyott nadrágja alatt úgy érezte, mintha millió túvel szurkálnák a lábát. A Domcsi kutya alázatos farkcsóválással futott elébe. Az óljából kicsüngött az a jó, vastag pokrócdarab, amelyik a Domcsi fekhelyéül szolgált. Most, hogy már otthon volt, és látszólag megmenekült, úgy döntött, most gondolkodik. Azt sütötte ki, kihúzza Domcsi alól a vackot, és bedugja a nadrágja alá, nadrágszj-csillapítóknak.

– Ne haragudj, Domcsi – mondta a kutyájának –, ha túl leszünk a tán-con, visszahozom neked.

Bent jó meleg volt, de pár perc múlva még melegebb lett, mert az apja az ilyenkor szokásos kérdések után gyakorlott módon kivonta a nadrágszíját, és lezajlott a büntetés-végrehajtás. Aztán az elmaradhatatlan erkölcsi ráadás következett: Fiam, te nem sokáig fogsz élni, addig kerülgeted a veszélyt, amíg egyszer csak elkap a gépszíj!

Lefekvéskor azért az apja megvizsgálta a Laci fagytól vörös lábát, s furcsa kis pontocskákra figyelt fel a fehér lepedőn. Felvette a szemüvegét, sőt elővett egy nagyítót is, mert korrekt ember lévén szeretett a végére járni mindennek. Mondani sem kell, az orsai lágerben volt szerencséje megismerni mindenféle poloskát, tetűt, bolhát és rühatkát. Így aztán mint „szakértő”, azonnal megállapította, hogy azok a kis pattogó mákszemek, nem mások, mint bolhák, méghozzá a kutyabolhák családjából valók. A tanítóúr felegyenesedett, levette a szemüvegét, és annak egyik szárát rágcsálva mélyen elgondolkodott, s próbálta keresni az összefüggést.

– Te, Ilonka! – szólt a feleségének. – Ugye hogy ez a fiú most, ahogy vertem, nem jajgatott?

– Hát nem. Valahogy én sem hallottam – helyeselt a feleség.

– És mit gondolsz, miért nem? Mert ez a piszkos kölyök bedugta a nadrágjába a Domcsi rongyát! Mutasd a gatyádat! – parancsolt a fiára. – Ugye, megmondtam! Itt van, ni! – kiáltott fel diadalmasan. Tiszta kutyabolha az egész kölyök!

A Laci szempontjából nézve most egy eléggé kínos helyzet alakult ki. Kénytelen volt beismerni bűnösségét, és sajnos a nadrágszíj újból akcióba lépett, de ezúttal Domcsi nem segíthetett. Amikor csillapodtak az indulatok, Laci levonta a következtetést: az ember nem lehet sohasem elég óvatos. Hogy a lónak négy lába van, meg hogy a banánhéj csúszik, ezeket már tudja, de nem ez a lényeg. Okosnak kellene lenni, következetesebbnek, jól mérlegelni mindenben és mindenkor. És ehhez mi kell? Jól kellene tanulni, sokat olvasni, és aztán bölcsen gondolkodni. Ilyen eszmefuttatás közben még egyszer megtapogatta a féltett lábát, hogy jól érzi-e magát, aztán már csak a napközben megélt szép élményeire gondolva elmosolyodott, és mély álomba merült.

A farsang idején minden falusi embernek megdobbant egy kicsit a szíve. A fiatalok mintha szebbek, tetszetősebbek lettek volna, az időseknek pedig mintha kevesebb ránc lett volna az arcukon. Az örök mozgáshoz szokott parasztember nehezen élte át a hosszú, téli hónapokat. A farsangi

hagyományokat igazi, ősi badalói formában őrizték. Ez az időszak megkönnyebbülést, sok vidámságot hozott, különösen a beöltözés idején. Szinte az egész faluban csak halálnak vagy ördögnek öltöztek be a farsangolók, ezek voltak a legkedveltebb rémségek. Sötétedéskor beállítottak a szomszédokhoz, ismerősökhöz, de leggyakrabban a fonóba jártak el mókázgatni, ijesztgetni. A cél az volt, hogy ne ismerjék fel őket, ezért hang nélkül ugrándoztak, bohóckodtak, csipkedték a lányokat, menyecskéket. Ha fel is ismerték őket, a játék kedvéért úgy kellett tenni, mintha fogalmuk sem lenne róla, kik azok, hát kacarászva találgatták, viccelődtek.

– Né te má! – ammeg vajon ki lehet, la? Nem a Szoboszlai fijo a, te? Én úgy nízem, hogy a. Csikoljuk meg úköt, mingyá kiderül a la!

Sok esetben még a lánykérőket is a farsanghoz időzítették. Ilyenkor kipihent, lazább és engedékenyebb volt az apósjelölt, mint mondjuk a munkák dandárja idején. Így aztán másfél évi udvarlás és a jó félévi jegyesség után, az újbor kiforrására meg lehetett tartani a lakodalmat is.

Az egyik cudarul hideg estén kopogtak a tanítóúr ablakán. Hát egy nagy langaléta ördög kért bebocsátást. A mérges ördögtől nincs rosszabb a világon! Így hát beljebb tessékelték, hadd gyakorolja ördögi tudományát. A fejére egy félbevágott tökhéj volt húzva, s ebből kecskeszarvak meredeztek. Az arca korommal volt kipingálva, a szakálla és farka csepűből készült, a vállaira egy biztosítótűvel megakasztott lópokrócot terített, a lábán pedig, „tehetős” ördög lévén, csizmák voltak, amelyeken rézsarkantyúk pengtek szaporán. Csak úgy, mint egy éltes embernek, a badalai ördögnek sem volt szabad megszegni a viseleti formát, így hát a kék színű surc ott díszelgett a pokoli látogató ágyékán is, ahogyan illik, így már az első pillantásra fel lehetett ismerni az égimeszelő Nagyszemű Szilvát. Nem is törekedett ő az ismeretlenségbe burkolózni, sőt ellenkezőleg, kedveskedni akart a családnak egy kis farsangi jelenettel.

Másnap este Laci is felöltöztette az anyja cigánylánynak, így kellett viszonzni a figyelmességét. Száját kirúzsozták, fejére rózsás keszkenő, hátára zajda, derekára bő fodros szoknya, a lábára pedig egy ódivatú magas szárú fekete fűzős cipő került. Nagyszemű Zsófi nényye nem győzött csodálkozni a pörgő-forgó cigánylányon.

– Hát, én meg nem mondom, ki lehet ez a jány, de hogy nem Laci, amám biztos.

Ezek a derűs napok segítettek kissé megrövidíteni a telet, felébreszteni az embereket az unalmas egyhangúságból.

Az iskola lépcsőházában, szembeötölő helyen, fakeretekre feszített vörös textílián, ezüstszín betűkkel írt mondatok hosszú sorait láthatták az iskolások az egyik reggelen. Fölötte ezt a címet olvashatták: „A kommunizmus építőinek erkölcsi kódexe”. Elég rosszul tette, aki kitalálta, mert az elemi osztályok kivételével minden tanulónak be kellett azt magolni, és jobban kellett tudni, mint a miatyánkot. Edita Fjodorovna, a Laci osztályfőnöke magyar nyelvet és földrajzot tanított. Az alacsony, törekeny alkatú tanítónéni, akinek csak az arca árulta el, hogy már nem diák, a gyerekekkel teljesen baráti hangnemben tudott beszélgetni, de azért a tekintélyét már az első találkozáskor megszerezte, és tartani tudta a diákjai között. Ezeken a téli estéken gyakoriak voltak az áramszünetek, s a délutáni tanítás idejére már sötétség borult az iskolára. Minél inkább sötétedett, annál emelkedettebb lett a hangulat. A kályhában vígan ropogó tűz vöröslő sugarakat vetett a sötét falakra. Aztán előkerültek a gyertyák. Minden padra egy lobogó lángocska, amelyekbe belebámulva szinte megigézve érezték magukat a tanulók. A családi hangulathoz Editá Fjodorovna is gyertyát állított az asztalára. A fiúk a „fényesség” fokozása céljából kis gyurma tornyocskákat is formáltak, és azok csúcsát meggyújtották. Ezek aztán szörnyen büdösek voltak, de a tanító néni nagyon engedékeny volt, s csak akkor nyitattott ablakot, amikor már az asztaltól nem látszottak a hátsó padok a füstben. Isten tudja, miért, de akkor még a tűztől sem féltek úgy az emberek. Ezek a gyertyafényes osztályfőnöki órák szinte a legkedveltebbek voltak. Ennél csak a tornaórák voltak népszerűbbek Mándor Mándoroviccsal. Az osztályfőnöki órán szinte mindenről lehetett beszélgetni, falubeli dolgokról is. Az erkölcsi kódex például sokaknak megmozgatta a fantáziáját. Feri, az osztály makacsul tudálékos filozófusa, persze nem is hagyta ki az alkalmat, hogy véleményét el ne mondja. A gyertyavilágban nem volt muszáj felállni, így hát Feri a maga egyszerű, őszönös okfejtéseit jobban, őszintébben tudta tolmácsolni.

– Editá Fjodorovna, én nem tudom, ki hogy van vele – kezdte el Feri a felnőttektől hallott szójárással –, de mégse értem én ezt a kódexet. Így van vele a nagyapám is, pedig ü má nem pulya.

Editá Fjodorovna az asztalra könyökölt, jobb tenyerével eltakarta mosolyra nyílott ajkát, bal keze ujjaival pedig egy radírgumit folyamatosan bukfenceztetve hevesen bólogatott a fejével, mintegy biztatva Ferit, hogy bátran vágjon a sűrűjébe. Feri folytatta.

– Itt van például az, hogy „egy mindenkiért, mindeni egyért”. Hát egy ember, az egy ember, de hát oszt hány ember az a mindenki? Egy család? Az egész rokonság? Vagy az egész falu? Mondjuk, ha én házat építenék, el

tudnám híjni a rokonyokat segíteni. Én is el tudnék menni hozzájuk, ha kellene, de hát az egész falunak hogy tudnék én elmenni segíteni? Én se tudnám elhíjni őket. Hogy tudnék én annyi embert megégetni? Vagy úgy kell azt érteni, hogy hát én keressek kenyeret mindenkinek, ők meg mind nekem? Mire nekem annyi? Pont elég, amennyi a spájzban van.

Edítá Fjodorovna közbevágott.

– Jaj, Feri! Te félreérted az egészszet. Ez nem egy falura, hanem az egész országra, a Szovjetunióra vonatkozik. Tehát mondjuk a városi gyárak, üzemek például szerszámokat, gépeket gyártanak a falusi mezőgazdaság számára, ők pedig cserébe élelemmel látják el a városokat. Így aztán mindenki részesülhet, mindenki munkájának a gyümölcséből. Mondhatnék még sok hasonló példát is.

Feri megcsóválta a fejét.

– Hát oszt eddig nem így vót, la, meg van is az egész világon?

– Így volt, Feri – helyeselt Edita Fjodorovna –, és lesz is így, de mi azonkívül felépítjük a kommunizmust is. Utána nagy változások következnek. Például már akkor pénz sem lesz. Nem lesz rá szükség.

– Nem lesz pénz? – hüledezett Feri. – Na jó, ezt inkább hagyjuk. De itt van a másik pont: „mindenkinek a tehetsége és szükséglete szerint”. Biztosan megállapítják, hogy mennyit eszek, oszt annyit adnak. Eddig értem, de mi lesz akkor, ha mondjuk elszakadt az új cipőm, mert futballoztam vele? Adnak nekem egy másikat helyette?

– Jól gondolkodol, Feri. Légy nyugodt, mindennek meg lesz a maga törvénye és rendje akkorára! Bizonyára lesz egy bizottság vagy valami ilyesmi, amelyik eldönti majd, hogy érdemelsz-e új cipőt vagy sem.

– És, ha úgy döntenek, hogy nem?

– Akkor bizony meztláb fogsz járni! – válaszolt a tanítónő, és a kuncogó osztály most már kirobbant a nevetéstől.

– RöhögjeteK, röhögjeteK! – mondta bosszúsan Feri. – És még én legyenek nektek elvtársatok, barátotok meg testvéretek! Ti meg nekem! Én megmondom úgy, ahogy van, azt én is helyeslem, hogy aki nem dolgozik, ne is egyék. Ezt má be kellett vón vezetni, mert vagynak most is, akik ilyenek. Azt is megmondom, lehet, hogy sokáig fogok élni, de hogy olyan sokáig, amikorra ezekbű a pontokbű lesz valami, azt nem hiszem!

– Már pedig ez nemsokára meg fog valósulni – válaszolt egy szovjet pedagógushoz illő meggyőződéssel Edítá Fjodorovna – majd kissé leplezett iróniával hozzátette –, így határozott a pártbizottság a moszkvai Kremlben.

Lacinak szintén furdalta az oldalát ez a „kódex” ügy, és olyannyira felfoghatatlan volt a számára ezeknek az elveknek a gyakorlati megvalósítása, mint például az univerzum végtelene.

– Én azt szeretném megtudni – adta fel a kérdést –, hogy ha felépítjük a kommunizmust, miben fog különbözni a kapitalizmustól?

Editá Fjodorovna olyan arcot vágott, mintha csodálkozna.

– Ejnye! Hiszen erről már mindenki hallhatott eleget, tanultatok is róla. A kommunizmus és a kapitalizmus között óriási különbségek vannak. Amerikában például vannak nagyon gazdagok és nagyon szegények. A kapitalisták sanyargatják, kizsákmányolják a dolgozókat, nincsenek egyforma jogaik sem. Sok a munkanélküli. A kommunizmusban pedig mindenkinek egyenlő jogai lesznek a munkához, sőt kötelező lesz a munka, és egyformán gazdag lesz mindenki úgy anyagilag, mint erkölcsileg.

– Vagy pég egyformán szegény! – kiáltott közbe Feri.

– Nem lesz senki sem szegény! – kontrázott Editá Fjodorovna. Még csak börtönök sem lesznek már. Nem lesz rájuk szükség, mert abban a rendszerben nem lesz értelme a bűnözésnek.

– Érdekes – akadékoskodott Feri –, a nagyapám pont ilyesmirű beszél nekem mindég, csak hogy ü azt a helyet Mennyországnak hívja. Hát oszt szeretni is fogják akkor egymást az emberek?

Editá Fjodorovna érezte, hogy le kellene már zárni ezt a témát, mert a végén még a sarokba szorítják a keresztkérdések, de azért erre még válaszolt.

– Szeretni a munkát fogják és a hazát, de tisztelni egymást annál inkább. De most már fejezzük be! Beszéljünk másról!

Feri elemében volt. Még egy kis szellemeskedésre is jogosultnak érezte magát.

– Hát igen. Mennél inkább, annál mennébb! Akkor meg azt tessék megmondani, minek vagynak az újságokban, meg mindenfele az amerikai emberek olyan csúnyán lerajzolva? Az egyiknek olyan orra van, mint egy ugorka, a másik meg olyan, mint egy kutya. Hát mire való ez? A nagyapám vót Amerikába, oszt ü tudja, azok is olyan emberek, mint mi vagyunk, la. Akkor meg minek kell ilyet csinálni?

– Fiam, én azt hittem, te egy okos fiú vagy, de tévedtem – válaszolt a tanítónő. – Azok a rajzok csak karikatúrák, persze hogy olyan emberek ők is, mint amilyenek mi vagyunk. Azért rajzolják őket olyanra, hogy kigúnyolják őket, mert ellenségek. Ők is ilyen karikatúrákat rajzolnak rólunk, úgyhogy ne féltsd te őket!

Feri már csak motyogott magában.

– Karika, vagy nem karika, de akkor is, nem szép a!

Gusztai tátott szájjal hallgatta a beszélgetést, szinte itta magába a szavakat. Sokkal jobban tetszett neki az iskolai órának ez a formája, mint egy számtanóra. Nem volt jó tanuló, sőt mondhatni, rossz tanuló volt, de a magaviselete példás. Amikor bekövetkezett egy pillanatnyi csend, ő is felbátorodott, és nyögött egyet.

– A. – Ez a hang ismerős volt Gusztitól, mindenki felé fordult hát. Azt jelentette, most ő beszélni akar.

– Hát izé...

Egyelőre ennyi sikeredett, de a tanítónő rámosolygott.

– Csak nyugodtan, mit szeretnél kérdezni? Nem kell félni, most nem jegyre felelsz.

A fiú nagy nehezen összeszedte gondolatait.

– Editá Fjodorovna magyar?

– Az vagyok. Igen.

– Akko meg minek kell oroszul szólítani? Minek nem úgy, hogy Edit néném?

Feri felnyerített. Az osztály ugyanúgy. Editá Fjodorovna is nevetett, majd hirtelen elkomolyodott, és így válaszolt:

– Tudod, Gusztai, te aztán utánozhatatlan vagy, de jó hogy megkérdezted. Látjátok, milyen jól el lehet beszélgetni veletek?! A tanító a tanítványokkal. Büszke vagyok, hogy az osztályfőnökökötök lehetek. Hogy válaszoljak a kérdésre, először is nem vagyok badalói, sem pedig szomszédasszony. Másodszor ez az iskola egy szovjet intézmény, a Szovjetunióban pedig az orosz az állami nyelv. A mi iskolánkban magyar nyelvű oktatás folyik, de a ti nevetek a naplóba, mert hivatalosan így kell, hogy legyen, az orosz ábécé szerint, oroszul van beírva, mint ahogy az én nevem is itt és a paszportomban is. A Szovjetunió soknemzetiségű ország, de egy hivatalos nyelv lehet csak. A nemzetek azonban tisztelik egymás anyanyelvét. Érted már, Gusztikám?

A fiú megörült a „Gusztikámnak”.

– Érteni értem – mondta –, csak egyszer meg édesapám magyarul köszönt a milicistának, oszt ammeg azt mondta neki oroszul, hogy máskor neki emberi nyelven köszönjön. Ezt nem értem.

– Hát ez igazán sajnálatos, de hát ő egy elég karakteres ember, nem kell tőle rossz néven venni. Biztosan vicces kedvében lehetett. Oroszul köszönjeteK neki, ő így szokta meg. Képzeljétek, mit mondott volna, ha a Gusztai apja így köszön: „Gutten tag!”

Ebben a pillanatban meggyúlt a villany, de már az óra végét jelző csengő is megszólalt.

– Oltsátok el a gyertyákat! – mondta Editá Fjodorovna.

Felemelte a naplót, és az ajtó felé indult. Feri még érzezett kiáltani egyet.

– Hát akkor oszt, hogy építjük fel azt a kommunizmust? Így, la?

A tanítónő legyintett egyet.

Lassan búcsúzni kezdett a kemény tél. Az utcán, a soraljákon, rengeteg kásás, latyakos hó gyűlt össze, amely éjszakánként újra és újra jéggé dermedve nehezen járható barikádokat alkotott. Ezek az állapotok nagyban rontották a szánkózás, a síelés esélyeit is, mert még a töltésoldal is egy göröngyös jégsivataggyá változott. Feri éppen Laciéknál tartózkodott, és egy képekkel illusztrált fantasztikus ifjúsági regény lapjait forgatták. Azon mesterkedtek, hogyan kellene színes ceruzával kifesteni a könyvben lévő rajzokat, amikor a Laci szüleinek a beszélgetése közben egy olyan idegen szó ütötte meg a fülüket, amelyet e naptól számítva egyre gyakrabban lehetett hallani faluszerte. Televízió!

Vén Bajusz, akit az utóbbi időkben egy kis gyengélkedés miatt ritkán lehetett látni az udvaron, megállította az iskolából éppen hazaérkező tanító urat. Mire köszönésképpen a kucsmáját megemelte volna, a tanító úr megelőzte.

– Jó napot, Balog úr! Hát hogy szolgál az egészsége, jobban van már?

– Valamivel jobban – válaszolt az öreg. Onnét tudom, hogy má megént kívánom a pipát. Valamilyen cugot kaphattam én la! Na de lassan itt van má a tavasz, oszt, ha Isten segét, betötöm a hatvankilencet. Hát maguk hogy vagynak?

– Köszönjük, jól vagyunk mi is, Balog úr. Hát csak segítse is, hogy töltsön be még sokkal többet!

– Nem kell abbú sok, tanító úr. Bódogul mán a világ az öregek nélkül is. Amikor má megérett a termés, azt be kell takarítani. Elektű, a fiamtú – hogy má minden nap hozta az ebédemet – éppen hallom la, hogy valami csuda van má megént az atombomba után. Valami televízió, vagy mi.

– Igen, igen televíziókészülék. Én már láttam is, Balog úr. Az iskola igazgatójának már van ilyen. Olyan, mint egy nagyobb rádió, de nem csak hangot bocsát ki, hanem képernyője is van, és azon látható minden. Olyan, mint egy mozgó fénykép.

– Oszt embereket is lehet látni benne?

– Persze hogy lehet!

– Hogy lehet a? – tűnődött a borostás arcát simogatva Vén Bajusz. Beszélgetni is lehet velek?

– Azt nem lehet – mondta a tanító úr, de nagyon gyorsan fejlődik már a tudomány. Egyszer majd olyan készüléket is feltalálnak.

– Hát én azt má nem hiszem, tanító úr! Nekem olyan ándungom van, hogy ettű tovább má nem lehet menni. Csak azt ne mondja má, hogy egyszer majd az ember a „Hódra” is felmászik.

– De bizony mondom! Ki tudja, az is eljön egyszer, még ha valószínűtlen is. Ha nem is mászik, de valahogy odarepül.

– A! – bólogatott a fejével Vén Bajusz mosolyogva. – A tanító úrnak máma jó kedve van, de értem én a tréfát, nehogy azt higgye, hogy nem. Na jól van, átmegegyek má Elekhez, megnézem az onokámat.

Azzal megfordult, és a surcát megsimítva eltötyögött a fiához a szomszédba.

A sorolja legszelesebb részén, a Paliék lócájánál, mint általában, most is több felvégi fiú gyűlt össze. Mindenféléről beszélgettek. Többek között arról, hogy ma egy új moziplakát van kiragasztva a szokott helyen, a kocsmával szembeni kerítésen. Úgy szól, hogy: „Új szovjet háborús művészfilm. Bátor emberek.” Ezt a filmet már vetítették egyszer a Bikaóiban, de hát az olyan jó háborús, hogy mindenki megnézi még egyszer. De Pali kijelentette, ő bizony holnap televíziót fog nézni.

– Karcsi bátyám is vett egyet magának – mondta –, csak még be kell állítani az antennát.

Mindenki irigykedve nézett rá.

– Jó má neked – szólt irigykedve Pityu –, hogy van egy Karcsi bátyád! Csónakos motra is van, meg televíziót is vett, pedig az jó drága.

– Jól keres – dicsérte Pali a nagybátyját. – Asztalosmester. Még bútrot is csinál. Na de egyszer meg, hajjátok, mi vót! Karcsi bátyám a motrán sokszor jár Beregszászba. Oszt hogy, hogy nem, de mindég összetalálkozott az igazgató feleségével, Jelizavetta Andrejevnaival, aki a negyedik osztályt tanítja. Olyankor persze hazahozatta vele magát, de az má olyan sűrven vót, hogy Karcsi bátyám megelégette, mert attú félt, hogy még megszólják üköt a vénasszonyok. Egyszer aztán, mikor hazafele elkezdte danolni jó hangosan, hogy: „Elöl vágtat fehér lovon Horthy, a mi vezérünk”. Attú kezdve osztán többet nem ült fel hozzá Jelizavetta Andrejevna, pég egyszer még híjta is Karcsi bátyám.

Az utca túlsó oldaláról egy magas, sovány arcú fiatalember közeledett feléjük. Kíváncsian nézték, ki lehet az. Mikor közelebb jött, felismerték,

hogy ez meg Elemér, aki tegnap szerelt le a katonaságból. A fiúk körbeállták, megtapogatták. Valóban ő az, akit három évig nem láttak? Katonai csizma volt rajta, a fején pedig vörös csillagos téli sapka. Dugó sóvárogva nézte a csillagot, és kérte, legalább hadd nézze meg közelebbről. A tanító úr éppen kinézett az utcára, és észrevette a különös csoportosulást. Aztán ahogy megismerte a régi tanítványát, ő is közelebb lépett. Kezet fogott Elemérrel, aki egy kis akcentussal beszélt.

– Hát megjöttél, fiú? Örülök, hogy látlak – mondta a tanító úr.

– Hál’ Istennek, megjöttem. Hát hogy tetszik lenni? Most má hogy szólólsam? Ludvig Alekszandrovicnak nem akarom, mert nem vagyok iskolás. Tanító úrnak meg azért nem, mert úgy csak az öregek szokták.

– Látom, az észjárásod a régi, nem sokat változtál – mosolygott a tanító úr.

– Tudod, mit? Szólítsál Lajos bácsinak! Na, mesélj már valamit, milyen volt a szolgálat? Merre szolgáltál?

– Én nagyon messzi, Lajos bácsi, a világ végén, a Kurili szigeteken.

– Húha! Hát az valóban nagyon messze van. Magyarok voltak veled?

– Senki sem volt. Még ukrán is csak egy volt, az se Kárpátaljáról, hanem Kálusból, mégis úgy hívott, hogy „zemljak”.

– Hány napig utaztál, Elemér?

– Hát odafele nem tudom, mennyi vót, mert egy hét múlva megbetegedtem a vonatban, nem vótam hozzászokva a sok üléshez. Visszafelé meg egy darabig számoltam, azután meg meguntam, de vagy két hét lehetett, mert sok helyen, sokat álltunk.

Elemért közismerten kétbalkezes, szeleburdi fiúnak tartották számon a faluban. A tanító úr sem felejtette ezt el, így hát viccesen megkérdezte.

– Árudd már el, hogy telt a szolgálat, meg voltak veled elégedve?

– Valaki meg, valaki nem – válaszolt Elemér. – Először nagyon nehéz vót, mert nem tudtam oroszul. Utána má jobb lett. Nagyon hideg vót a tél, a hó a mejjemig ért. Egyszer őrségen vótam, oszt olyan hóvihar vót, hogy bebújtam egy tank alá, ott meg behordott a hó. Nem fáztam, elaludtam, oszt reggel kutyával tanáltak meg csak.

– És megbüntettek?

– Először megörültek, hogy nem hóttam meg, azután meg megbüntettek.

– Na, és emlékezetes ballépéseid voltak-e?

– Vótak hát! Egyszer meg a garázsban autót javítottunk, oszt beültem a kabinba, oszt elfordítottam a slusszkulcsot.

– És begyúlt a motor?

- Nem gyúlt be, de az autó mégis elkezdett hátrafele curikkolni.
- Hogy-hogy?
- Hát úgy, hogy hátsósebességbe volt téve, oszt a starter vitte hátrafele.
- Na, és te meg neki mentél a falnak?

– Nem – vigyorgott Elemér –, rosszabb vót. Majdnem megöltem két embert, akik ott vótak a hátsó híd alatt! A sztársina olyat káromkodott! Emarkolta a mejjemen a gimnasztyorkát, oszt úgy kirántott a kabinbul, mint egy kutyakölyköt. Akkor is kaptam három nap büntetómunkát.

– Nemhogy hazaküldtek volna, jó fiú, még szabadságon sem voltál. – Sajnálkozott a tanító úr.

– Vót olyan – mesélte tovább Elemér –, akit hazaküldtek. Egy tenge-résztsizt vagy részeg vót, vagy mi, rálövetett egy japán halászhajóra a nyílt tengeren. Má másnap Moszkvábú jött a komanda, hogy haza kell küldeni. A szógálat végén nem akartak éngem elfele engedni. Híjtak halászhajóra dógozni. Olyan fizetést kaptam vóna, hogy egy év alatt megkerestem vóna egy Pobeda meg egy ház árát is. Mégse maradtam, itthon jobb. Megnősü-lök, oszt jó nekem a kapa meg a kasza is!

– Igazad van – veregette meg a vállát a tanító úr. – Egy magyar fiúnak itthol a helye!

A környékről szép számban összeseregülő fiúk hol elkomolyodva, hol nevetgélve hallgatták a beszélgetést. Mózsi tréfás-cigányosan megjegyezte: „Dik, pulya, hallottátok, az ílet nem feníkgig tejfel!”